

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
egy évre 3 forint.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ernyesi
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Céli vadkacsáink.

A vízvadászatnak kétségtelenül a vadkacsák képezik egyik legfontosabb tárgyát, a melyek változatos alakjaik nagy sokaságával nemcsak a nagyobb vizeinket népesítik be, különösen a madárvonulás idején, de a kisebb tócsáknál, ereknél, sőt a nedves réteken is feltűnedezik egyik-másik fajnak több-kevesebb egyéne.

Könnyen érthető tehát vadászaink érdeklődése ezen madárcsoport iránt, jöllehet közöttük vadásznak eligazodni, egyrészt a nálunk honos fajok nagy száma miatt, másrészt az ugyanazon fajnál előforduló többféle

ruházat következtében, akárhány esetben nem könnyű feladat.

A kacsák úszómadaraink rendjében a hattyúkkal, ludakkal és búvárkacsákkal (*Mergus*) együtt a kacsafélék családját képezik. Vadkacsafaj hazánkból eddig 21 ismeretes, ideértve a kacsák és ludak között átmeneti alakot képező úgynevezett ásóludat (*Tadorna casarca*) is, de ide nem számítva a keskenycsőrű búvárkacsákat (*Mergus merganser*, *M. serrator*, *M. albellus*), a melyek tulajdonképen nem kacsák.

Ezen 21 fajból 9 nálunk rendszeren költ, 1 rendszeren átvonuló, 4 többé-kevésbé rendszeres téli jelenség: éjszakai költözőkődő és 7 ritka jelenség: vendég, vagy idetévedt vándor.

Jelzett csoportosításunk alapján a nálunk eddig észlelt 21 fajt a következő sorozatban tekinthetjük át:

I. Rendes fészkelők:

- Anas boschas*, tőkés kacsza
- » *strepera*, kendermagos kacsza
- » *querquedula*, csörgő kacsza
- » *crecca*, apró kacsza
- Spatula clypeata*, lapátos kacsza
- Dafla acuta*, nyilfarkú kacsza
- Fuligula nyroca*, cigány kacsza
- » *ferina*, vörösféjű kacsza
- Erismatura leucocephala*, kékcőrű kacsza

2. Rendes átvonulók:

Anas penelope, füttyülő kacsza.

3. Többé-kevésbé rendes téli jelenségek:

Fuligula clangula, kercze kacsza
 » cristata, kontyos »
 » marila, hegyi »
 » hyemalis (= glacialis), jeges kacsza.

4. A ritka jelenségekből:

a) téli vendég:

Oidemia fusca, mór kacsza

b) nyári vendégek:

Fuligula rufina, üstökös kacsza,
 Tadorna casarca, vörös ásólúd.

c) téli idetévedt vándorok:

Oedimia nigra, kormos kacsza
 Somateria mollissima, dunna kacsza.

d) egyéb évszakban idetévedt vándorok:

Anas falcata, sarlós kacsza
 » marmorata, márványos kacsza.

Ezek szerint tehát telente nálunk a következő vadkacsák fordulnak elő:

Fuligula clangula, kercze kacsza,
 » cristata, kontyos »
 » marila, hegyi »
 » hyemalis, jeges »
 Oidemia fusca, mór »
 » nigra, kormos »

Somateria mollissima, dunna kacsza és végül a csaknem mindig kitelelő.

Anas boschas, tőkés kacsza.

Ennyit tájékoztatóul vadkacsáink átnézetéből s most vessünk pár pillantást ezen nyolcz téli kacsánkra.

I. A kercze kacsza, Fuligula clangula, az áttelelő tőkéstől eltekintve, a legközségesebb téli kacsánk; egyes vidékeken a vadászok jeges kacsának is mondják. Csak a nagyobb víztükrökön telepszik meg, ott, a hol minden oldalról lőtávolon kívül lehet; feketéllik is ily helyeken egész csapatban s a fekete tömegeből, fehér-tarka nászruháikkal, messzire kifehérlenek a gácsérok. Nagyobb folyóink s tavaink mindenikén rendes jelenség egész télen át, ha a víz nincs beállva; ilyenkor Budapesten is láthatók a Duna közepén. Hazája különben északkeleten van; a keleti-tenger déli partvidékei képezik fészkelő-területének déli határát.

A kercze-kacsza kitünően bukik s ha csak nem sekély a víz, a közeledő csónak elől alábukással menekül: a csapatnak hol az egyik, hol a másik egyéne, majd pedig az egész csapat bukik le egyszerre. Sekély vízben az egész csapat egyszerre kel szárnyra, már tisztességes távolból. Kitünő bukó-képességére felhozom, hogy a keszthelyi gazd. tanintézet állattani gyűjteményében van egy nőstény példány, a melyet a Zala-csatornán megszorítva, csak a kilenczedik lövésre lehetett megkapnunk, oly változatos helyeken jött fel s a mikorra a fegyver eldőrdült, már elbukott.

A faj sok egyéne teletésre még jobban délfelé nyomul s így ősszel és tavasszal sokkal nagyobb tömegei mutatkoznak kiterjedtebb víztükrökön, mint enyhé teleken át.

A tőkésnél valamivel kisebb testű és zömökebb termetű; a gácsér nászruhája felül fekete, alul túlnyomólag fehér, feje és felsőnyaka zöldfényű fekete, egy-egy fehér pofafolttal. A tojó sötét palaszürke, feje barna. Szárnytükrük nagy, színre fehér, elmosódott keskeny harántávval ellátva.

Az állatok beszéde.

— „A Természet“ eredeti tárczája. —

Írta: Gárdonyi Géza.

tudósok azt mondják, hogy az állatoknak megvan a maguk nyelve. Garner amerikai tudós meg is írta a majomnyelv grammatikáját, egy magyar tudós meg a mókások nyelvét figyelte meg.

Mikor ezeket a vizsgálódásokat olvastam, eszembe jutott boldogult Aradi Gerő néhai színházigazgató.

Ott ül ő egyszer Szegeden az ő kedves titkárával az írószobában s ahogy ott írnak mindketten, egyszer csak megszólal, annélkül hogy felpillantana:

— Izé.

Gonda László erre felvesz egy árkus papirost és azt mondja:

— Csak hat.

Aradi erre fejét csóvál és így szól:

— Hm.

Gonda vállat von.

Megint írnak tovább. Aradi kis idő múlva megint fölemeli fejét és így szól:

— Izé.

Amire Gonda így felel:

— Jó, jó, hiszen azt adjuk.

— Hm, feleli Aradi.

— Persze hogy az.

Kis idő multán azt mondja Aradi:

— Hm, hm.

Gonda meg így felel:

— Akkor Murait.

Nem állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem, mit beszélgettek?

Gonda elneveti magát és így magyarázza meg a rejtelmese beszélgetést:

— Mikor az igazgató azt mondja: *Izé*, akkor a nevemet mondja s hogy miért szólít, akkor már én tudom. Az imént azt kérdezte, hogy hány páholyt jegyeztek előre a szombati előadásra? Arra feleltem, hogy hatot. Ő nem mondhat erre mást, mint azt, hogy az új népszínművet kell siettetni. Én vállat vonok rá, amiből ő megérti, hogy ideje előtt nem érik meg az alma. Egy negyedórai szünet. Ezalatt az igazgató azon gondolkodik, hogy a Rippet kellene adni, mert az jó félházat csinál s ez legalább bizonyos jövedelem. Ismét szólít tehát és én ráfelelem,

2. *A kontyos kacsa*, Fuligula cristata, Anas fuligula, kisebb testű a kercze-kacsánál, de szintén zömök termetű. Fő ismertető jegye, hogy a tarkó tollai kontyszerűleg megnyúltak, a kifejlett gácsérnál jobban, a többiekénél kevésbé. Egyebekben felül sötét, alul fehér, a szárnytükrök is fehér, hátul és alul szürkésfekete szegélylyel.

Ez is az északi tájak lakója, a honnét minden télen délre vonul s mint északi költözőkötő, hazánkban minden tél táján rendes jelenség, egyszer-máskor nagyobb csapatokká növekedve. Fészkelő-területének déli határa Németország északi partvidékei. E faj is, mint minden északi költözőkötő kacsa, ha a magas észak hidege elől földrészünk délibb tájaira vonul, addig marad nálunk, míg vizeink be nem fagynak s táplálékukat a jég el nem zárja előlük: gyenge télen tehát ősztől tavaszig nálunk vannak. Ha azonban Közép-Európában is kemény a tél, akkor addig nyomul dél felé, míg fagymentes vizekre nem talál.

Gyakran látjuk más fajok nagyobb csapatában úszkálva s szorgalmasan bukdosva, de ilyenkor saját fajú egyéneivel szorosabban összetart. Sokkal fürgébben és sűrűbben bukik, mint más fajok.

3. *A hegyi kacsa*, Fuligula marila, körülbelül akkora, mint a kercze-kacsa. A nászruhában levő gácsér egész feje, nyaka és melle zöldtényű fekete, a háta kendermagos, szárnytükre pedig kicsiny, fehér, alul s hátul fekete szegélylyel. A többiek ruházata: a fej, a nyak és a mell színe világosabb barna, a csőr töve körül fehér örvvel s a fül táján egy-egy elmosódott fehér folttal.

Ezen faj a magas észak lakója, a hol a tavaknál s a folyók torkolatainál nagy számmal költ, a hegyi tavaknál is — innen a neve —; költés után pedig egyéneinek sokaságával a tengerek madárvilágát népesíti. Kemény teleken Közép- s Dél-Európába is elvetődik s ilyenkor hazánk kisebb-nagyobb vizeinél is lehet, főképen fiatalabb példányokban.

4. *A jeges kacsa*, Fuligula hyemalis, F. glacialis, a

magas észak lakója, a mely tél idején Észak-Németország partvidékeig vonul délfelé s a tengert ilyenkor a partoknál ezrével lepi el, a hol hálóval fogják s a partvidéki nagyobb városok piaczáira nagy számmal szállítják. Egyes példányok kemény tél idején a kontinens belsejébe, s így hazánkba is, bár nem valami sűrűn, elvetődik. Északi hazájában a partok megfelelő helyén s a szárazulatok tavainál s folyóinál költ, de a költés befejezése után kizárólagosan a tengereket népesíti. Egyébként a kacsa a fehér- és barnának tarkázata, különösen a gácsér; a tojó színezetében a fakóbarna a túlnyomó s a fehér sem egészen tiszta; a szárnytükrök barna s nem feltűnő; a sötétszínű csőr narancsszínű nyereggel van ellátva. Ismertető jele e fajnak, az elősoroltak mellett, még az, hogy a középső farktollak hosszabbak a többinél, a gácsérnál feltűnő hosszúak: még egyszer akkorák, mint a többiek.

5. *A mór kacsa*, Oedimia fusca, akkora, mint a tőkés, sőt még zömökebb termetű. A nászruhás hím színe fekete, szárnytükre s egy kis foltja a szeme alatt fehér. A többi ruházatban a fekete helyett sötétbarna szín fordul elő. Hazája északkeleten van, főképen Szibéria északi vidékein, a honnan télen délfelé vonul s ilyenkor Közép-Európa keletibb vidékeire is elvetődik mint téli vendég, úgy öreg, mint fiatal példányokban. A keleti tenger partjainál rendes telelő. Ezen kitűnően bukó kacsa nálunk telente, különösen kemény teleken, a folyóknál és tavaknál csak egyesével s elég ritkán mutatkozik.

6. *A kormos kacsa*, Oedimia nigra, nászruhában levő gácsérjának tollazata egyszínű fekete; más ruházatban sötétbarna, kevés fehéres folttal. Ez a kacsa szintén a magas észak lakója s a költés idejét kivéve, a tengerek lakója. Téltre, az északi és keleti tengerek partjainál, más — itt telelő — kacsákkal együtt nagyon felszaporodik. A kontinens belsejébe főképen fiatalabb egyénei vetődnek, öregebbek csak kemény télen, a hol a nagyobb víztükröket képező tavaknál fordulnak meg. Hazánkban igen ritka téli vándor; észlelték a Balatonon s a Fertőn.

hogy azt adjuk. Csakhogy ekkor mind a kettőnknek eszébe jut, hogy a kincstakaró szikla megsérült és hogy a festőnek nem volt ideje kijavítani. Az Aradi hümmöntése tehát ezt jelenti: Az a bökkendő, hogy a festő miatt nem lehet. Persze hogy az, felelem. Itt egyszerre eszünkbe jut, hogy a Murai darabját, a Huszárszerelmet, az idén még nem adtuk. Aradi kétszeresen hümmönt s ez nála azt jelenti, hogy csináljunk valami rendkívüli dolgot, ami próba nélkül is megtörténhetik. Erre az a válaszom, hogy: jól van, adjuk hát Murait.

Ez a két ember annyira ismerte egymásnak a gondolkozását, hogy ha csupán ketten maradtak volna a világon, elfelejtették volna az emberi beszédet. Nem kellett volna nekik. Csak hümmögtek volna egész életükben.

A szerelmesek hogyan olvasnak egymás arczáról, egymás szeméből! Az apák és anyák hányszor szólnak csupán a tekintetökkel a gyermeknek! Hát a siketek, siketnémák! A vázci siketnémák intézetében, az udvaron mindenféle társasjátékot játszanak a gyermekek.

Nekünk szomorú az ő zajtalan játékuk, de nekik épen nem szomorú: vidámak és elevenek.

Hát ha az értelmes emberek így meg tudnak lenni a beszéd használata nélkül, mennyivel inkább meg tudnak lenni az állatok, a csekélyértelmű teremtesek. Hiszen az ő lelki életök kevés keréken forog. Az evés-ivás kérdése foglalkoztatja őket leginkább, aztán az önvédelem gondja s időnkint a szaporítás

ösztöne. Az idők kezdetén az ember is lehetett ebben az állapotban és akkor nem beszélt. Csak hangjai voltak, de szava nem. És azt is kitalálhatjuk, mik voltak azok a hangok, ha figyelemmel nézzük az állatokat.

Itt van például a házi állatok között a tyúk. Azt hiszem, ennek van legtöbb hangja. Az első ezek között a sírás, az a panaszos csipogás, amit az anyja körül hallat. Az anyja ezekre a csipogásokra koty-koty hanggal felel. Ez hívó és megnyugtató hang. Azt mondja vele: Gyertek, erre vagyok. Az öreg tyúk egyre kottyog és kapar. Amint valami ennivalót talál, éles kreccsegést hallat.

Aki figyelemmel kíséri a csirke fejlődését, láthatja, hogy az első napon nem érti annyira a csirke ezt a kreccsegést, mint később, de mert a hang feltűnő neki, az anyjára néz s látja, hogy az vagdal valamit és amit szétvagdal, az jó. Már a második napon mindig az anyja fejét vizsgálja a kis csirke. Megcsipegeti az anyja orrát, tarját és szakállát is, hogy hátha az is ennivaló? De már később csak a kreccsegésre vigyáz. Szemmel látható, hogyan tanul.

Mikor először hal kukorikolást vagy kotkodácsolást a kis csirke, megrémülve néz a hangok felé. Másodszor hallva már nem ügyel rá.

Van aztán a tyúknak még egy hangja, amelyik veszedelmet jelent. Egy rövid és éles kittentés ez. A csirkék ezt hallva, felpillantanak s látják az anyjukat hosszan kinyújtott nyakkal,

7. *A dunna kacsá*, *Somateria mollissima*, Európa északi tájainak nevezetes madara, melynek a testből kitépett pehelytollazata, a melylyel a fészkében levő tojásokat — más kacsafélékhez hasonlóan — körülveszi, ágy-neműekbe sokkal jobb más fajok pehelyzeténél s emiatt ott bizonyos védelemben részesül. Fészkelő területének déli határa Dánia vonala. A zöme azonban ettől északra lakik, fel a Spiczbergákig. Kemény télen délfele húzódik, de nem annyira, mint más északi kacsafajok s igen kemény teleken mutatkozik csak a németországi partokon. Mint tengeri madár, a kontinens belsejében csak mint eltévedt vándor fordul meg, az is csak ritkán, egyenként s csak fiatal példány. Annyiban tartozik hazánk madárfaunájához, a mennyiben egy példányát Árvamegyében kerítették kézre, a mely a Nemzeti Muzeumban van kitömve.

8. *A tőkés kacsát*, *Anas boschas*, szintén felemlíthetem téli kacsáink sorában, mert ez ott, a hol vizeinken nincs jégkéreg, kitelel. Melegebb vizeinknél, a melyek nem szoktak befagyni, évről-évre egész télen megfigyelhető. Általában e fajnál a költözés kevésbé van kifejlődve, mint más kacsáknál s ha nálunk a vizek befagytak, addig nyomul csak délfele, enyhébb tájakra, a míg nyílt vizekre nem talál. Vizeink jegének eltűnésével azonban nyomban itt terem.

Dr. Lovassy Sándor.

A foxterrier.

A föld alatt tanyázó kártékony vad pusztítására a legrégebb idő óta a tacskót használták és használják. Az újabb időben, alig két évtized óta azonban mindinkább kezd terjedni nyugatról kelet felé, ha még nem is mint kimondott versenytársa, de mindenesetre flgyelemre méltó párja a tacskónak a »foxterrier«.

A foxterrier hazája, mint számos nemesvérű és tisztán tenyésztett ebnek, Anglia, hol a róka vadászatánál, de különösen a borz pusztítására már évszázadok óta használják.

Mióta az ebkiállítások divatba jöttek, a foxterriereket inkább luxus- mint vadászebeknek tartották. És hogy ez így történt, nem a vadászoknak, hanem azon ebtényésztőknek tulajdonítható, kik csinos, megnyerő külsejű kísérőre akartak szert tenni. Ennek a körülménynek tulajdonítható részben rohamos elterjedése és meghonosulása nálunk is.

Az első ebkiállításokon bemutatott foxterrierek között igen sok jó példány volt, de miután ezek a különböző rókakopó-falkákhoz tartoztak, milyenek p. o. a *Grove-* és *Quorn-falkák*, nem bírtak egységes karakterrel, mert mindenik falkanagy saját törzsét igyekezett tisztán továbbtenyészteni, tehát a többitől eltért, annélkül azonban, hogy a foxterrier típusát elvesztette volna.

Mr. *Damville, Poole, Stevenson* s mások fáradozása következtében a későbbi kiállításokon azonban lassankint azon kiállítók kerültek előtérbe, kik a vadászatra alkalmas foxterriereket tenyésztettek. A kiüntetett ebek közé tartozott p. o. »Tartar«, melytől a mai foxterrierek legnagyobb része származik. Jelenleg azonban három családba oszthatjuk a foxterriereket: a »Jock«- »Trap«- és »Belvoir Joe« családokra, melyekhez még talán az »old Foiler«-félék volnának számíthatók. Ezen terriereken kívül, melyek mindenikének eléggé durva, de rövid szőre volt, még egy szálkás, vagy tüskésszőrű varietást is tartottak. Ennek eredetét nem ismerjük; nem tudhatni, vajjon simaszőrű elődei miféle szálkásszőrű ebekkel kereszteződtek.

A foxterrier feladata Angliában a rókát kotorekából vagy az utak átereszei alól, hová esetleg a kopófalka elől menekült, csaholással kiugratni. De hasznavehetőségét a róka- és borzásásnál is bebizonyította. Akik, a borzebekhez viszonyítva, aránylag hosszú lábai miatt a

emelt fővel, az ijedelem feltűnő jeleivel állani. Mintha az egész kis család kövé meredt volna, így állnak egy-két pillanattig, aztán a csirkék az anyjok szárnya alá futnak és elbújnak.

Megint más hang az, mikor a tyúk haragszik. Valami különös recsegés tör ki ilyenkor belőle s a következő pillanatban már vág.

Van egy szelid sárga tyúkom, amelyik félelem nélkül eszik a kezemből és engedi magát czirógatni. Ez is ilyen recsegő hangot hallat néha, mikor a földről fölemelem. Ez tehát az ő haragjának a hangja.

Van aztán egy gyöngéd éneklő hangja is a tyúknak. Akkor hallatja ezt először, mikor már annyira kifejlődött, hogy a gazdasszony nemsokára tojást várhat tőle. Ezt a hangot nevezik káricsálásnak. Ez a hang a tyúkfélénél csak a jóérzés kifejezése. Nem a társának szól vele, csak magának énekel.

Ugyanezt a hangot hallatja akkor, mikor bőséges asztalt talál és nincs kiéhezve, de azért jóízűen szedeget.

Viszont a fájdalom hangja, — mikor megcsipik egymást — a csirkéknél egy sikkantás, az öreg tyúknál egy kercentés.

Micsoda fájdalmas aztán a tyúk kiabálása, mikor kotlik s nem talál tojást. Ez a vattogás kétségtelenül a panaszkodás hangja.

Ime, ennyiféle hang elég a tyúknak az egész életére. Ez az ő beszéde, örömeinek, fájdalmának kifejezése. Amiket ezeken kívül akar mondani, azt megmondja a tekintete, sokféle mozdulata.

De a többi háziállatnak még ennyi kifejezése sincsen. A harag és a fájdalom hangja, ez a kettő az állatoknál az általános. A házinyúl meg még ennyit se hallat. Az ember azt hinné, teljesen néma, ha sírni nem hallaná, mikor a kutya vagy az ember kínozza. Ilyenkor úgy sír, mint a gyermek.

Az állatoknak, ha van is gondolatuk, ötletük, az annyira az ő egyszerű életmódjukból való, hogy nem szükséges szavakban kifejezniök.

kotorékban való munkára alkalmatlannak tartják, nagyon csalódnak; elfeledik ugyanis, hogy a rókának szintén hosszú lábai vannak s mégis kitűnően becsúszik a legszűkebb folyosóba is. A foxterriernek hosszú lábai munkájánál éppen előnyére szolgálnak; természetesen ebben az esetben csakis a körülbelül 38 cm. vállmagasságú ebekről van szó, mert végre a tacsókópót sem lehet az ásásnál használni. A foxterrier hosszú lábaival sokkal gyorsabban képes a kotorékba becsúszni, mint a tacsó; a csúszásnál nemcsak maga alatt ás, hanem oldalt- és hanyattfekve is képes a folyosót tágítani, továbbá éles fogazata és erős nyaka képesítik az útjában levő gyökerek eltávolítására. Ha a folyosóban a kártékonyt megkaphatta és talpra állhat, akkor ez nem egykönnyen szabadul ki fogai közül, mert hosszú, erős lábait megvetve, még a legerősebb borz sem képes helyéből kimozdítani; ellenkezőleg, ha a folyosó elég tágas és talaja kemény, a foxterrier húzza ki abból.

A foxterrier a földfeletti munkára, a kójtolasra (stöckern) is bevált. Egyike levén a legintelligensebb ebeknek, igen könnyen tanítható s okszerű idomítással igen engedelmessé válik; megjegyzem azonban, hogy csakis szörmentén szabad vele bánni, mert a foxterrier is szintén hajlandó a nemkezésre (handschen). Egy 7 hónapos foxterrierem három nap alatt az elhozást oly jól megtanulta, hogy bármely vizslának becsületére válnék. Pedig ez roppant nagy előny, mert az ilyen eb a kotorékban megfojtott róka-kölykeket mind kihozza.

Egy másik igen nagy előnye a foxterriernek, hogy hamarabb válik használhatóvá, mint a tacsó, azaz hama-

rább érik meg. Nem éppen ritka eset, hogy már fél éves korában kitűnően dolgozik s oly biztosan fekszik a róka előtt, hogy nyugodtan lehet ásní, vagy ha a róka nagyon mozgékony, erős támadásával kiugrásra kényszeríti. Ha jó fajból származik, könnyen is tanul; már egy-két lecke elégséges, hogy a kotorékban használható legyen. A fiatal ebeknek csak látniok kell az öregek munkáját s meg kell engedni, hogy a kártékony megfojtásában segédkezzenek, mindjárt megértik, mi a feladatuk. A foxterrier

bevezetésénél, úgy a föld alatt, mint a föld felett, egészen úgy járunk el, mint a tacsó bevezetésénél (l. Mika »A vizsla parforce idomítása«. Függelék: A tacsó).

A foxterrier szaglása kitűnő s ha egyszer megtanulta az orrát használni, akkor ezt munkájánál értékesíti is s nem fog minden folyosóba vakon berohanni, mielőtt orrával meg nem győződött arról, vajjon van-e valami benne. Jó orrá levén, a földfeletti munkára is kitűnően használható. Csapózásra, nyest-, görény-, vagy vidra-kójtolasra igen alkalmas. Angliában nincs egyetlen vidraebfalka, a melyben foxterrier nem volna.

Végre még egy igen jó tulajdonságát kell kiemelni: az éberségét, mihez járul nem csekély bátorsága is. Egyik foxterrierem p. o. oly fogas volt, hogy a legerősebb vizslát megnyikkatta s a kéregetőknek és inasgyerekeknek valódi réme volt.

Mindezen *tapasztalati* adatok alapján nem eléggé ajánlhatom ezen nemes és szép állatot hazai vadászközönségünk figyelmébe.

Dr. Mika Károly.

A foxterrier.

Farkas-lesen.

Az est koromsötét leple takarja a tájat.

Szél dühöng az erdőn keresztül, hatalmas markával a hómeszelte fák üstökét cibálva s üvöltve veszekszik a fagyaló hideggel.

Az erdőben magányosan álló erdészlakom szobájában, barátságos pipaszó mellett ülve, révedező szemeim a kandalló ugrádozó láng-gnómjain merülnek el.

A kint üvöltő szél rémségesen kezdi rázni az ablaktáblákat, felbőszült manói sívító, jajgató, velőtrázó, borzalmas melódiában hangokat trilláznak

fülembe. Most zúgva, zakatolva, vérfagyasztóan füttyülve igyekeznek bejutni a szük kéményen és dühösen csapja vissza a kifelé igyekvő füstöt; majd hosszú szakálú, vörös hajú láng-gnómjaimmal kezd örületes táncot járni.

A természet e halálordítása, ezerféle idétlen hangja végre egy pokoli chaoszá, rémséges hangzavarrá egyesül fülembe... Oly kábítólag, oly nyomasztólag hat rám az egész — alig hallom már... zavartalan kezdek elmerengni boldog vadászéveim felett, melyeknek érdekesebb mozzanatai sorban vonulnak el álmodozó szemeim előtt.

... Gyönyörű téli est volt.

A csillagok milliárdja vont sátort a szunnyadó föld felett. A téli hold nyájas, szelid arczával örködött a megdermedt természet, bevilágítva a kis erdei tisztást, hova álmodozó lelken tündéralakjai visznek.

... Leskunyhóban vagyok.

Szerény környezetem halotti csendjét néha-néha szakítja félbe a szű serczegése, mely lassú egyhangúsággal örli valahol a földbe ázott gödör kideszkázott oldalát, vagy gerendákból összetakolt tetejét. Bundámba beburkolózva, térdemen keresztül-fektetett fegyveremmel ülök, elmerengve az impozáns látványon, mely a szemben levő kis lőrésen keresztül tárul elémbe.

Elöttem az erdő közepébe ékelt, fehér, vastag lepellel borított holdnyi tisztás, bevilágítva a hold és az ezernyi csillag

VADÁSZAT.

A víg társas vadászatok hónapja a morózus deczember s kivált ha leesik a fehér terítő erdőre, mezőre: mindenfelé víg hahóktól, szakadatlan puskadurrogástól zeng a táj s jaj a szegény tapsifüleseknek! És ez a hónap az, a mely a karácsony-heti nagy hajtóvadászatokra még a quasi-puskásokat is kiszóltítja a tettek mezejére és előkerülnek a rozsdamárt fustélyok a díszhelyről, eczetbeolajba páczoltatván le róluk az éves rozsdá mohatagja; míg a halinák és bundák megháborgatott apró, de jó fogú lepidopterái duzzogva hagyják el nyugalmas tanyájokat. És ám eközben vígan zeng a dal a Stüssi ajkakon egy szebb jövő reményében:

Nos hát ti vad állatok,
Mind elő nyargaljatok!...

... És léssen nagy öldöklés, vadaknak és szelideknek fogcsikorgatása s előre is egy nagy vadvér-óceán a Stüssi képzeletében, melyen kieresztett vitorlákkal rohan a felizgatott vadlőői fantázia abba a misztikus ködbe, melynek fátyolképei közt ama bizonyos lódenöltönyök, kajla tengeriherkentyű kalapdíszek, sántává lőtt nyulak, pofonsőrétezett hajtók és a «szalmaszál a vízbe» nóta remek és divatos akkordjai váltakoznak, hol víg, hol vad-

fényétől. Óriási, sudar tölgyek büszke méltósággal örködve szegélyzik, melyeknek kopasz, zuzmarás ágain kísértetiesen játszadozik a fénylő holdsugár.

A parányi hókristályok mint megannyi gyöngyök csillognak a földön elhintve s mint csillár, úgy tűnik fel e kis térség a természet templomában. A tisztás közepét szarvasetető foglalja el, szénával bőven megrakott jászálával. Zsúpfedeles ereszeről hosszú jégcsap-lándzsák függnek alá.

Az egész táj oly összhangzóan, oly testőien szép képet nyújt, hogy ecsetlésére méltatlan még a művész is, ki meglopva leplezetlen bájjait, gyenge kezekkel akarja azt vászonra tenni.

Csak a halotti némaság, a dermesztő hideg, az élettelen-ség, mely nyomasztó s rémséges hatással nehezedik a tájra, nem illik a kép keretébe.

Egy kis bagoly rémületes huhogása zavar fel tűnődésemből, mely halk szárnycsapásokkal suhant el kunyhóm előtt.

Kezdek óvatosan kémlelődni, vizsgáló szemekkel hordozva tekintetemet körül az erdőszélen. Nyugodt, mozdulatlan minden; csak baglyom huhogása hallik még időközönként, mindig távolodva s majd elhalóan beleolvadva az általános csendbe, a síri, halotti némaságba.

Feszült várakozásban töltök néhány percet, türelmesen figyelve, fürkésző szemekkel lesve kiszemelt áldozatomra.

Egy farkas tartja már néhány nap óta izgalomban szarvasállományomat, le-le rándulva etetőjükhöz a »Hegyfőről«, hova

regényes összevisszaságban, míg a távolból à la Bokor-Balassa-féle zenei intermezzó hangulatával zeng a fülbe a pokolegyháza felé iramodó vadak siráma:

Reterálj,
Komáromig meg se állj!

Általában a legnagyobb nyúl vadászatok e hóban folynak le. A nyúlön kívül a sörtevad képezheti még a szenvedelmesebb vadászsport tárgyát, meg a fáczán, mely utóbbira azonban rendezettebb vadásokban lassanként beszűntetnek a helyesebb vadászelvek minden tömegesebb vérengzést, mert «kell a magja máskorra is». Azonképen illő a fogolyoknak is békét hagyni, különben is «aranyos a farkuk» már nekik és nem igen engednek rá sőt hinteni minden kamáslis Stüssitől. Általában az apró vadfélék nem csak a vadászati törvények értelmében, de a helyes vadtenyésztési és óvási elvek nemesebb intencziójához képest is lassanként kíméletben részesítendőek és vadászatakat tökéletesen abba lehet és kell is hagyni. — Az őzbak még lehető lévén, az erdei hajtásoknak némi érdekkel kölcsönöz — ha pecsenyevadászatról van szó, mert mint «sportvad», szóba már ez sem jöhet. A szarvas- és dámtehén, valamint az özsuta lelövése is folytatható a vadállomány szabályozása érdekében e hó végéig, de a nagyobb társasvadászat alkalmával szigorú szabályúl vétessék a szőlőgolyóval való elejtésük, mert az egyes golyó körül tudvalevőleg nagy lévén Európa, e révén nem kell tartanunk valami tömegesebb teritéktől... Zergére már beállt a szilencziom, valamint a császármadárira is; a vízivad azonban még

csak nemrég fészkelte be magát; s bakzás végett becsatangolja a környéket, szerelmes hangadással híva mátkát a találkához. Jelentések szerint kárt még nem tett, mégis a lehetőségre elkészülve, minél hamarabb akarok véget vetni netalán e szándékának.

De pszt! . . . Tekintetem egy mozgó árnyon akad meg, mely az erdőből óvatosan közeledni látszik a tisztás felé. . . . Most megáll, kémlelődik, fürkészve fordítja fejét ide s tova; most ismét megindul . . . Dobogó szívvel, kettőzött figyelemmel, fegyveremet előkészítve kísérem az alak mozdulatait . . . Egy pillanat, egy ugrás — s előttem »az erdők agancsos királya«, egy remek tizenhatos. Mereven mint kőszobor, áll mozdulatlanul a nemes vad, megilletődve talán ő is birodalmának fenséges képétől.

Majd megmozdulnak a szobortagok, fenségérzetével néz körül büszkén a koronás fő s magasra vágódva, figyelmesen szimatolni kezd. Megilletődve nézek e nemes vadra s félénken összehúzódva szinte röstelkedem, hogy a »természet koronája« nevet én, az ember, akarom jogtalanul bitorolni s magamnak vindikálni.

. . . Majd megindul büszke, önhitt léptekkel az etető felé, hol már kész a lakoma pompás, puha szénából.

Egyszerre mély, vontatott üvöltés hangzik fel az erdő csendjében a »Hegyfő« felől, elhalóan terjedve tovább a téli, fagyos levegőben.

Megtorpan a vad egy pillanatra s aztán figyelve fordítja

folyvást, szabadon löhető — a hol van persze, kivált vadlúd, a mi egyébiránt most már nem könnyü sport, mert nem csak hogy «egetek» kiált, de oly magasan is jár a felhők körül, hogy némely pontosabban obszerváló vadász állítása szerint csupa hó a háta neki. Az ilyeneket aztán bajos volna a bűvös vadász golyója nélkül lepiszkálni az «egek»-ből.

A sörtevad tömeges fogásáról.

Ismert dolog, hogy ott, hol a vaddisznók állandóan nagy számban szoktak előfordulni s vadászatok által csak ritkán háborítatnak megszokott otthonukban, roppant károkat képesek okozni erdésznek, gazdásznak egyaránt. A nép védekezik ellenük a hogy tud: csalt vet nekik vermekben; csapóvasakat is alkalmaznak néhol, persze, valami számbavehető siker nélkül, mert csak egyedül a lőfegyver az az eszköz, mely a túlelszaporodás leghathatósabb ellenszerét képezi. Ámde a vadászat se vezet mindig célhoz, amennyiben a terepviszonyok avagy egyéb körülmények igen sokszor meghiúsítolag tolokodnak fel. Szóval, a turkáló kapuczinusok nem mindig kaphatók óhajítás szerint puska-végre s élik világukat tovább turkáló gyönyörűséggel, a szegény,

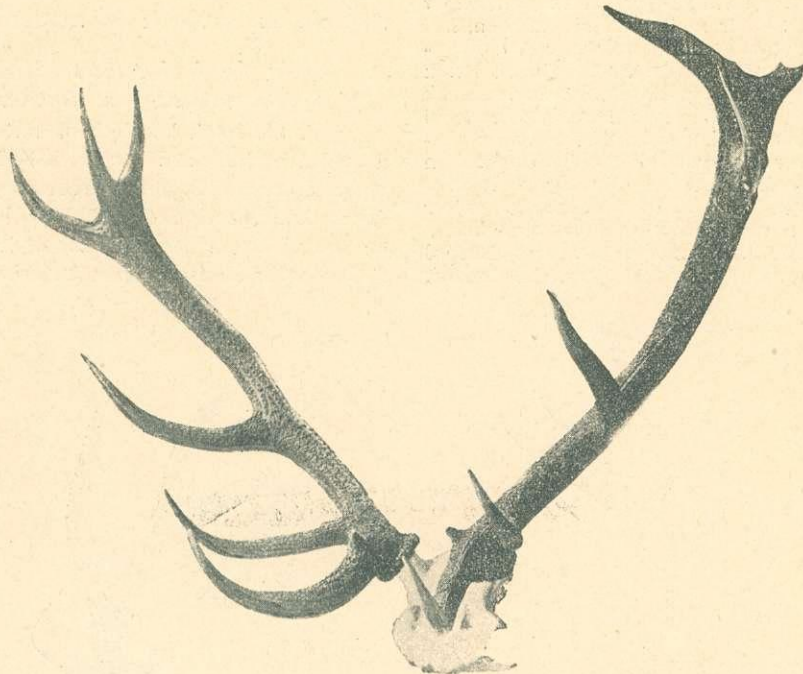
a nagyon szegény felföldi gányó roppant bosszuságára és még nagyobb kárára.

Hanem hát kapuczinus uraimék se képesek a vadász furfangjain kifogni — a mint ez az alábbiakból ki fog tűnni.

Báró R. krassó-szörénymegyei nagybirtokos barátunknak van a magas sziklásokban egy félreeső és felette nehezen hozzáférhető vadászterülete,

miért is néha évekig egyetlen lövés se hangzik el e tájakon; pedig pompás őz- és disznó-állomány volna ott különben. A vadászat azonban — mint említők — a terepviszonyok miatt nagyon nehéz s mivel emellett csakis roppant hajtó ármádia közreműködésével érhető el siker, felette költséges is egyszerűs mind, így csak kivételesen történik ott hosszú időközökben egy-egy nagyobb szabású abajgatás.

Ujabban azonban, a rendkívül kedvező helyi viszonyok szülte túlszaporodás s ennek következtében a mind szélesebb körökre kiható kártékony inváziói a szurtos frekvenciának, radikális eszközök alkalmazására kényszeríték nemes barátunkat — a vidéken többfelé létező virágzó mezőgazdaság s erdőkultúra megóvása szempontjából t. i. és pedig egy pompás ötlet révén fenomenális sikerrel! A mód maga ugyan, mely czélja kivitelében eszközeül szolgál — ha nem is szorosan a nemes vadászati intencziókhöz van alkalmazva, meg kell vallani: nagyon eredeti és praktikus; hogy kevésbbé sportszerű, arra nézve a viszonyok adják meg az absolvációt... a cél szentesíti az eszközöket itt is, mint sok mindennél, a melyek-

Az 1898. évi agancskiállításán I-ső díjjal kitüntetett 16 ágú agancs. (Kiállította: Mailáth László gróf.)

rosan a nemes vadászati intencziókhöz van alkalmazva, meg kell vallani: nagyon eredeti és praktikus; hogy kevésbbé sportszerű, arra nézve a viszonyok adják meg az absolvációt... a cél szentesíti az eszközöket itt is, mint sok mindennél, a melyek-

fejét a hang irányába; óvatosan neszel, — majd elszánt léptekkel folytatja megszakított útját.

Sajnálkozva nézem el a kelleetlenül lakomázó szarvast; majd erőt vesz rajtam az indulat, az utálat az undok ordas ellen. Ő »az erdők hirálya«, ő hulljon porba a vért szomjuzó, lázadó bestia előtt, mely csak vérét kívánja minden áron?

Mi az?

Egy nesztelenül közelgő, leskelődő árnyat látok a fák között... Lázasan szorongatom fegyverem s óvatosan állok fel ülő helyzetemből, folyton szemmel tartva a villogó szemű, fekete alakot. Majd szarvasomra tekintek, mely szintén neszt vett s erősen nyugtalanodni kezd; magasra tartott orrával szimatol s izgatottan fordítja fejét ép ellensége felé... megkövülve áll néhány pillanatig — aztán egy hatalmas ugrással oldalt veti magát s rémülve, reszketve menekül az erdő felé. — S most előugrik a kísértő árny, dühösen iramodik áldozata után...

Itt a szorongva várt pillanat.

Dobogó szívvel, de nyugodt kézzel emelem fegyverem czélzásra... s aztán egy dördülés — melynek tompa, rémséges visszhangjába a bestia velőtrázó, borzalmas halálordítása vegyül..

Ólmom megtette a maga kötelességét. Szarvasom megvan mentve. Az oszladozó füstgomoly egy utolsót vonagló farkast

enged látnom, vérbe borult szemekkel, habzó szájjal fetrengve a pirosra festett havon... Az erdő megszabadult egy undok férgétől.

A már hanyatlani kezdő holdat vastag felhőréteg takarta el; koromsötét lepel borul a fehér, fagyos hóval fedett, madárdalról, csobogó patakról álmódzó természetre.

...Elvonult a szél, ördögös manói elhallgattak; béke honol ismét a nyugalmából felzaklatott tájon.

A kandalló titokzatos gnómjai eltűntek, pipám álomra szenderült; én is mehetek már aludni, álmodni tovább »erdők királyáról«, holdvilágos, boldog farkaslesről.

Petricsek Adolf.

nél a kényszerítő körülmények utalják az embert a radikálisabb cselekvés terére lépni.

De átadjuk a szót a szerencsés vadásznak — akként ismeretve az eredei fogási módot, a mint az az alábbiak szerint velünk csaknem szóról-szóra közölve lett.

»Néhol vermet ásnak a vaddisznóknak, legalább két méternyi mélységre, másutt, különösen az olyan vidékeken, hol falkákban járnak, csapdát készítenek számukra. Én is ekként jártam el, mert ennek az az előnye van, hogy néha egész csapat vaddisznót el lehet vele fogni. Ember nem járta sűrűségben, hol a sörtevad leginkább szeret tartózkodni, mintegy 20 négy-szögméternyi területet erős kerítéssel vétetek körül, melynek csak egy bejárója van. E bejáró két kapufélfá közé esik, melyek mindenike 50 centiméter vastag s 5 méter hosszú, a földből azonban csak 4 méternyre állanak ki. Fent a két oszlopot vastag keresztfák tartják össze. A csapóajtó ezek közt kötélen jár föl s alá, a kötél csigán csúszik, a csiga pedig a legelső keresztkötésre van erősítve. A csapóajtót rendszeren 2 méter magasra huzatom fel, hogy a vaddisznók minden fennakadás nélkül bemehessenek alatta; különben az ajtót keresztfákkal jól megerősítetem, mert sokszor megtörténik, hogy a bentrekedt vadak egész ostromot intéznek ellene. A kötél vége a peczekig ér s nagyon vigyázok rá, hogy könnyen csúszós legyen, semmiben meg ne akadjon. A csapóajtó egyébként csakis akkor felelhet meg rendeltetésének, ha eresztékben mozog, mert különben a dühöngő vadak könnyen eltávolítják az útjokból. Peczekül 5 cm.-nyi vastag hámozott keménytárból készített kereszt szolgál, melynek csomópontjára a kötelet erősítik. A kereszt két átellenes végét kissé laposra hegyeztetem s két földbevert s csak kevésbé kiálló czövek rovátkájába dugom. E szerkezetet belül az ajtótól mintegy 10 méternyi távolságban helyeztetem el. A csapóajtó felhuzatván, a kereszt beállítatik az említett rovátkába s ezáltal az ajtó függő helyzetben marad.

Minden ilyen csapdát, melyet újonnan állítok föl revieremben, már júliusban készre csináltatok, hogy az egész csapda a levegő, általában az idő viszontagságainak kitéve, teljesen *avult* kültekintetet nyerjen. Augusztus vége felé aztán a csapóajtótól mintegy 40 lépésnyi távolságban 1—2 lódögöt helyeztetek el a földön, melyeket heringsólével kenetek be, minek a szaga a vaddisznókra ingerlő hatással van. A karámba vezető utat is befecskenedtettem e folyadékkal s a kadaver mellé néhány burgonyát tétetek, valamint az utra is egész a csapóajtóig. A szagra odacsalt vaddisznók a dögöt s a burgonyát csakhamar fölszedik s odább állnak. Másnap megujtatom a csalétket s később is, mindaddig, míg a disznófalka hozzászokik egészen gyanútlanul falatozni a csapda belsejében. Ekkor érkezik el csak az ideje a csapóajtó fölpeczekelésének, a mikor is az eredmény semmi esetre sem marad el, mert a vadak a heringlével erősen bekent peczek környékét össze-vissza bujkálják s a keresztfát a czölöp rovátkáiból okvetlenül kipiszkálják. Arra aztán a csapóajtó lezuhan.

Hogy minél több vaddisznó essék foglyúl, ilyenkor a csapdán kívül nagyon kevés csalétket szóratok szét, bent pedig a peczek körül félkörben helyeztetem el a burgonyákat, nehogy az előresiető egy két vad hamarabb telpattantsa, semmint az egész falka belekerült.

A vaddisznófogásnak ez a neme azonban mindig a véletlentől függ. Ha biztosra akarok menni, a kötél végét egy a

közelsben biztos helyen lesben álló emberemmel tartatom, a ki aztán a kellő pillanatban leereszti a csapóajtót.

Eddig a báró úr zseniális receptje, — mely állítása szerint már több ízben pompásan bevált. A többek közt, egy alkalommal 17 darab disznó került bele ily módon a csapdába, melyek közül 9 erősebb példány az ő s vendégei expressének estek áldozatul, a többi pedig kibocsájtva lett. *D. K.*

Adatok az emlősök és madarak népies elnevezéséhez.

Molnár Lajos úrtól *Molna-Szeccsődről* az állatok népies elnevezésére vonatkozólag alábbi tudósítást vettük.

A dunántúli kerületben, a Rába folyó mentén, különösen a Stájer határszélhez közeli vidékeken a nép, úgy látszik, nem nagyon érdeklődik a természet iránt, mert vannak emlős állatok és madarak, melyeket többször lát, de nevét nem tudja. Az emlősök közül a nagyobbakat csak úgy ismeri, ha a néha bevándorló állatseregletbe betekint s ott az etető magyarázza

meg neki a ragadozókat. S hogy ily primitív fogalmaik vannak az állatvilágról, nagy részben oka az, hogy az elemi iskolában, ha nagyjában tanítják is a természetrajzot, de szemléltető tárgyak, tan szereik nincsenek s így a gyermek az állatot természetben nem látván, annak neve fejéből rövid idő alatt elrepül; a bema-golt leczkét úgyis elfeledi. Legtöbb állatnevet a vadászok, erdősök és halászoktól sajátítanak el. Következőkben foglalom össze azon állatokat, melyeket a nép itt leginkább ismer s népnyelvén nevezi őket.

A *bőregeret* általában minden faji megkülönböztetés nélkül *szárnyas egérnek* mondja. A nép több helyen azon hiszemben van, hogy este, midőn a denevérek megkezdik rovarvadászatukat, nem tanácsos a kalapot feléjük

dobni, mert a denevér a háborgatónak hajába kapaszkodik.

A *südisznót* (*Erinaceus europaeus*) *tüskésdisznó*-nak nevezi; e fajnál két-félet különböztet meg, mert a hegyesebb orrú fiatal sünt *kutyaorrú tüskésdisznó*-nak, az öregebb példányokat, melyek orrczimpáin a gyűszű jobban kifejlett, *disznóorrú tüskésdisznó*-nak mondja.

A *vakondot* (*Talpa europaea*) *vakondaknak* mondja a fölmívelő nép.

A *borzot* (*Meles taxus*) *ebi borznak* nevezik és sok helyen azt tartják, ha az ebi borz zsirjával valaki haját bekeni, a bekennt helyen a haj rövid idő alatt megszűl.

Minden *menyét*-fajt *nyestnek* mond, kivéve a közönséges menyétet (*Mustela vulgaris*), melyet *menyétasszonynak* nevez.

A *mókust* (*Sciurus vulgaris*) helyesen *mókusnak*, de *mukus*-, vagy *mukicsnak* is mondja.

A *madarak* közül minden nagyobb nappali ragadozót *sasnak* neveznek, ezeknél a fajokat megkülönböztetni nem tudják.

Az 1898. évi agancskiállításán II-ik díjjal kitüntetett 26 ágú agancs. (Kiállította: gróf Esterházy Mihály.)

Ismerik a *Falco subbuteo*-t, melyet a torkán kétfelé lefutó, fekete sávjáról *szakálás véresének* neveznek.

A *vércsét* (*Cerchneis tinnunculus*) *vörös véresének* mondják.

A *parlagi ölyvet* (*Buteo vulgaris*) és *gatyásölyvet* (*Buteo lagopus*) már nem különbözteti meg, hanem mindeniket *tyúk-hordó kányának* nevezi.

A *baglyok* közül az *erdei baglyot* (*Strix aluco*) *nagy bagoly* vagy *bagónak*, az *Otus vulgarist* *füles bagónak*, a *lángbaglyot* (*Strix flammea*) *gyöngy*, vagy *fátyolos bagónak* nevezik, a *kösönseges kuvikot* (*Strix noctua*) pedig *gurgula bagónak* vagy *halálmadárnak*. Ezen utóbbiról a köznép közt az a téves hit van elterjedve, hogy a mely ház tetején éjjel a halálmadár kuvikol, ott valaki a házban meghal. 'De mikor, azt már nem teszik hozzá'.

A nép a *füsti fecskét* (*Hirundo rustica*) tartja kizárólag a tavasz első hirnökének és *véres fecskének* nevezi. E madarat a nép különös oltalmában tartja, fészket nem háborgatja, mert azt hiszi, ha a fészket lerombolják, vagy a madarat elfogják, akkor a tehének megromlanak és véres tejet adnak.

A *lappantyút* (*Caprimulgus europaeus*) *kecskefejtő*, vagy *álmosmadárnak* nevezik. A nép sok helyen boszorkányerővel bíró madárnak tartja, mert este a falvak körül, különösen az istállók és ólak előtt lebzselvén, az istállóba lopózik és nagy széles szájával a teheneket és kecskéket megfeji s megrontja. Álmos madár nevét pedig azért adták neki, mert nappal a szőlő-hegyekben és sűrű erdőségekben csendesen meghúzza magát és nappal mindig alszik.

A *gébicsék* közül három fajt ismer és pedig az *őrgébicsét* (*Lanius excubitor*), melyet *nagy gébicsnek* nevez;

a *kis gébicsét* (*Lanius minor*), melyet *kosorrúnak* mond és a *tövisszauró gébicsét* (*Lanius collurio*), melyet *vasgáborján*, vagy *vasfejű szarkagáborján* néven nevez.

A *hontmadarat* (*Saxicola oenanthe*) *földi kalapácsnak* mondja.

A *Motacilla alba*, *barázdabillegető*.

A *senérféléket* általában *poszátának* mondják, csak a *kis poszátát* (*Sylvia curruca*) mondják *csádészó* néven.

Az összes *nádi senéreket* (*Calamoherpe*) *nádi rigó* vagy *nádi veréb* néven ismerik.

A *füstfarkút* (*Ruticilla phoenicura*) *vörösfarkezinkónak* mondják.

A *csinke*-fajokat általán *czinege* néven ismerik, két fajának mégis külön nevet adnak; így a *széncsinke* (*Parus major*) *tökmagczinege*, a *kékczinke* (*Parus coeruleus*) *molnárczinege*. A szénczinke, vagy amint itt mondják *tökmagczinege*, időjós, mert amikor e dalt énekli, hogy »Cziczi Pál mit csinál, tudja Pál hol kaszál« akkor jó időt lehet várni.

Alauda cristata, mely télen a házak körül gyakran nagy számban mutatkozik, ellenben nyáron ritkább, itt *pityer* néven ismeretes. Az *Alauda arvensis* *pacsirta* vagy *szántó-pityer*,

melynek énekét úgy mondja a nép, hogy a „*pityer szánt*“ s összetéveszti az *Alauda arvensis*-szel, mert azt hiszi, hogy a búbos pacsirta (*Alauda cristata*) tölti be a léget tavasszal kedves dalával és nem az *Alauda arvensis*.

A *sárgyókát* (*Emberiza citrinella*) *sármándlinak* nevezi.

A *sordélyt* (*Emberiza milliaris*) *sördél*, vagy *sordélnak* nevezi; ez a faj nyáron, de különösen ősszel nagy csapatokban száll be éji nyugalomra.

Az *erdei pinty* (*Fringilla coelebs*) *pintyőke* néven ismeretes.

A *Fringilla carduelis* *stiglicz*.

A *Fringilla spinus* *czeizli*.

A *Pyrrhula vulgaris* *gimpli*.

Az *aranybegy* (*Oriolus galbula*) *aranymáringó*.

A *vasvarjú* (*Coracias garrula*) *zöldkánya*.

A *varjú-félék* kánya néven ismeretesek, melyek közül a *vetési varjút* (*Corvus frugilegus*) *fekete-kányának*, a *hamvas varjút* (*Corvus cornix*) *szürke-kányának* mondják.

A *banka* (*Upupa epops*) *babuta*.

A *kéregszutyóka* (*Sitta caesia*) *kéregfutó*, vagy *höcs*, vagy *sáros tapasz*.

A *méhmadár* (*Merops apiaster*) *gyurgyóka*.

A *jégmadár* (*Alcedo ispida*) *jégmadár* vagy *fügemadár*.

A *nyaktekeres* (*Junco torquilla*) *tekerines*.

A *harkály-fajokat* mind *fükopogató*, vagy *famászó* és *harkán* néven említik, kivéve a *zöld harkályt* (*Picus viridis*), melyet *zöld küllőnek* s a *nagyobb harkályt* (*Picus major*), melyet *czifra harkánnak* neveznek.

A *gerle* (*Columba turtur*) *gilicze*.

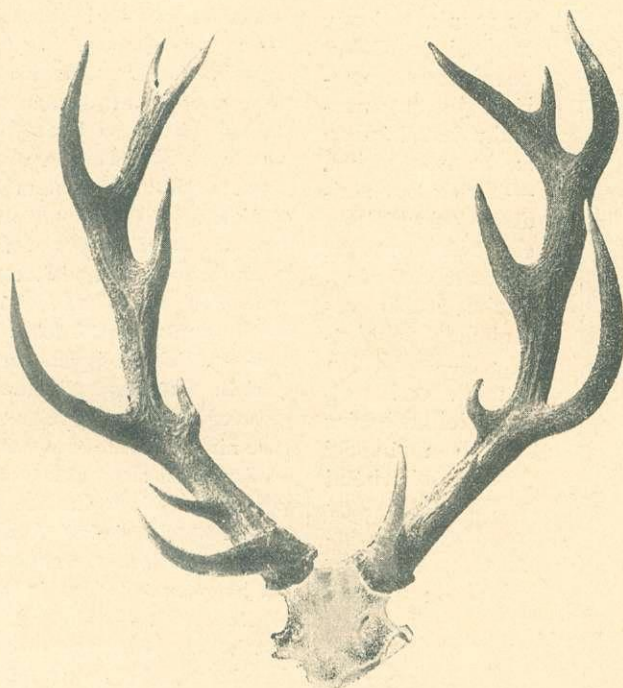
A *fürj* (*Coturnix communis*) *pitty-palatty*, melynél a nőtény azt mondja, hogy va-vau, ba-bau, a mire a hím azt feleli, hogy *pitty-palatty*.

A *kakuk* (*Cuculus canorus*) *kukukmadár*, vagy lehet helyesen *kakuk* nevet is hallani. E madárról itt még az a téves fölfogás uralkodik, hogy más ki-

sebb madarak tojásait kiissza s a fészekükbe saját tojását rakja. Ezt a fölfogást pár esetben élő példával iparkodtam megczáfolni s a tévelygőket meggyőzni. Ugyanis a Rába-partban, a part-hasadéokban párszor akadtam *Motacilla alba*, fehér billegény fészekre, melyben az apró kis madarak mellett egy lomha nagyobb, a kakukfiu is üldögélt; több ízben kihívtam a helyszínére az érdeklődőket, megmutattam nekik a madárkákát s tanui voltak, midőn a kis billegető az ő fiókája mellett szépen etette a kakukfiat is; midőn már a kakuk kitollasodott és ki lehetett tolláról venni, hogy abból bizony kakuk lesz, eloszlott kételyük a kételkedőknek és belátták, hogy bizony a billegető-tojások is kikeltek és velük a kakuk-tojás is.

A *szürke gémet* (*Ardea cinerea*) *vasgémnek* nevezik.

A *dobosgémet* (*Ardea stellaris*) *nagy bölömbikának*, a *kis gémet* (*Ardea minuta*) *kis bölömbikának* mondják. Búgásáról a nép azt mondja, hogy a bölömbika madár bög s ezt úgy magyarázzák, hogy e madár a sás vagy káka közé rejtőzve, torkát és szájüregét tele szívja vízzel s a vizet amint erősen

Az 1898. évi agancskiállításán III-ik díjjal kitüntetett 16 ágú agancs. (Kiállította: Coburg Fülöp herczeg.)

kilöki, ez adná a bűgő hangot. Időjósna is ismerik, mert azt mondják »a bölömbika bög, eső lesz«.

Az **erdei szalonkát** (*Scolopax rusticola*) **sneff** vagy **snyeffnek** mondják.

A **Tringa** és **Aegialitis** fajokat, azok itt gyéren fordulván elő, nem tudják megkülönböztetni s csak általában **vízi snyeffnek** nevezik.

A **gallinula chloropust** vízityúknak ismerik.

A **gödény** (*Pelecanus*) **pilikán** madár.

Az összes **csér-** (*Sterna*) és **sirály-**fajokat általában csak **halászmadár** vagy **tengeri fecske** néven ismerik.

Molnár Lajos.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

A késmárki abnormális őzaganacs. Lapunk folyó évi VI. számában („Az idej agancskiállításról“ című közleményünkben) megemlékeztünk már arról a csodálatos őstrofeáról, mely annyira felkelté az agancskiállítás látogatóinak érdeklődését és mondhatni csodálkozását. Most

A késmárki abnormális őzaganacs.

azon helyzetben vagyunk, hogy tett ígéretünket beváltandók, e sajátos agancsalakulást képből is bemutatgatjuk. — Az érdekes fejlődés viselőjének elejtéséről utólag a következő részleteket közlik velünk: »Már mintegy 4—5 év óta láttak a vadászok úgy a leibitzi, mint később a lándoki és legutóbb a bélai erdőségekben egy rendkívül abnormis agancsú őzbakot annélkül, hogy a bak cső elé került volna. Ez évi augusztus hó 17-én végre a késmárki területen hajtó-ebek által üzetve az u. n.

»Langer Wald« erdőből egy luczerna-földre kiugrott, a hol **Mahler Frigyes** késmárki vadász által jó távolról lelövetett.« — Az agancsok a rózsákon úgy fekszenek mint egy virágszokor és a legszebb alakokban egy 16 ágast mutatnak. Kár, hogy a fej a nyak egy részével preparáltatván, gyakorlatlan kezek által tökéletesen eltorzított. Az ily ritkaság megérdemelte volna a preparátor (s nem dilettáns) művészi munkáját.

A kis sólyomról. Dr. **Löcherer Lőrincz**, Zemplénvármegye érdemdús főorvosától — ki a mily buzgó s jeles híve Diana istenasszonyunk ő szépséges szent fel-ségének, ép oly lelkesedéssel tanulmányozza a természet nyitott könyvének gyönyörű és sokszor meglepő fejezteit — a következő érdekes levélbeli tudósítást vettük:

„Kedves Barátom!*) Olyan ritkán jut alkalom még az

ismertebb állatok biológiai viszonyainak megfigyelésére is, hogy méltán el-gondolkozunk a tapasztaltak felett, mert a »nagy ember« a látottakból meggyőződhetik, hogy nemcsak az ő egyedüli képessége a gondolkodás és tudás! - A kis sólyomról (*Falco aesalon*) »vadászati és madarászati emlékei«-ben a már megszokott sok tudás és nagy képességgel írja le annak vérszopó és vakmerő támadását, midőn a vonuló vadlúd szárnya alatt magát beette. Én eddig csak a szépen, a vonzón megírt cikkből ismertem e kis vakmerő állat eme tulajdonságát, de november 20-án délután magam is láttam azt. A ritka szép, meleg délután, a bodrogköz Paizin községébe, Bátor Sennyei István úr birodalmába vizslámmal inkább séta kedvéért, a vállamon puskával lementem a mezőre. Járás-keles közben egyik nyúl a másik után ugrott s mivel senki sem volt velem, a ki a nyulat haza vigye, a messzebb legeltető gulyás felé vettem utamat, hogy a nyulakat haza küldjem. — Utamban a tölem messzebb fekvő nádasból 3 arra utazó ember által felvert fogolycsapat repült fel s a sima, már lelegelt lóhere-táblára szállott. Feljük igyekezve, azok igen messziről felszállottak s a görbén futó nagy álló tó délfelé eső nádasába húzódtak meg. — Megközelíteni igyekeztem, de ismét igen messziről felkeltek, rájuk tüzeltem s miután esni mitsem láttam s mert a lövésre felrezzent igen sok tőkés közül azt hittem, hogy egy-egy elmaradót a vizslám kiverhet, a »Feldmannak« a keresést tettem kötelességévé. A munka pontosan végrehajtott, de sem fogoly, sem kacsza nem került elő. Megfordultam, hogy a helyet ott hagyjam. Tölem jobbra esett a nádas és a víz, balra a lóhere legelő. — Alig fordulok meg, fejem felett nyilsebes reptelést hallva, feltekintek s jobbra 3 tőkést látok a vízre levágni, míg balra a lóhere-táblára egy leesett. — Vizslámnak meghagytam, hogy a kacsát hozza el, a mit az meg is cselekedett.

A kacsza élt.

A kacsza mellől 1-1^{1/2} ölnyre, a vizslától felrebentve, egy szürke kis madár kelt fel, a mire rálöttem s kutyám által elhozatva azt, a kis sólymot véltem felismerni benne. — A kacsza jobb szárnya könyökén, egy kendermag nagyságu helyen, halvány vérponton kívül sehol a legkisebb nyomát sem mutatta a sebzésnek.

Azt élve vittem haza, míg a kis rablót áldozata mellett élettelenül.

A kacsát tollaitól megtisztítottam, annak testén sehol sem volt sérülési nyom, csak a jobb oldali könyökön egy gombostűfej nagyságu, gömbölyű, a bőrbe ható és szúrt sebhez hasonló hely.

A fenti eset igazolni látszik azt a körülményt, hogy a kacsánál sokkal kisebb (körülbelül 1:11-szer aránylik a kis állat testi nagysága) kis sólyom tudta, s illetőleg tudja, hogy a repülő madárnak könyökén ejtett kis sérülés, aminőt ő ejthet hegyes csőrével, elégséges, hogy az útjában megzavartassék.

De még azt is kellett tudnia, hogy a kacsza úszó és bukó állat, tehát a szárazföld és nem a víz felett kell azt megtámadnia, ha czélt akar érni.

*) A levél Lakatos K. egyik szerkesztőnköz van intézve.

A kis ragadozót dr. Lendl Adolf úr műintézetébe kitömés czéljából felküldtem, hogy emlékeztessen a kedves képre, aminek ellesésére kedves Barátom hívta fel képességemet irodalmi kedves munkájával.

Sátoralja-Ujhely, 1898. évi december 2-án.

Dr. Löcherer Lőrincz.

Mi okozza a kergekórt? A juhok és olykor a szarvasmarhák egy veszedelmes és a legtöbb esetben halállal végződő betegségnak, a kergekórnak vannak alávetve, mely gyakran a nyájukat megtizedeli és ezáltal érzékeny csapást mér az állattenyésztőre. Különösen a bárányokat lepi meg e betegség; két évnél idősebb juhokat már csak nagyon ritkán és kivételesen. A betegség leginkább nyár vége felé vagy ősz elején lép fel a nyájban. A beteg állatok bágyadtak, lusták, lógtatják vagy oldalvást tartják fejüket, melynek hőmérséklete a rendesnél magasabb. Később az állatok mozgásai elámulnak az öntudatlanságot; föltartóztatlanul egyenes irányban futnak; körben mozognak, vagy egyik végtagjuk körül forognak. Sokszor nem bírnak lábaikon állani, botlanak s elesnek. Végre fellépnek az úgynevezett agygöröcsök, miközben elferdítik szemüket, fogaikat csikorgatják s testük minden része rángatózik, miközben szájuk habzik. Ezek a tünetek 8—10 nap mulva megint elmúlnak s az állatok látszólag egészségesek; de 4—6 hó mulva ujult erővel lép fel a betegség, az állatok mindinkább lesóványodnak és gyöngébbek lesznek s néhány hét mulva beáll a halál. Mi az oka ennek a borzasztó betegségnak? Hogyan és mikor kapják az állatok? E kérdésekre a következőkben felelhetünk röviden.

A kutya vékonybelében él egy körülbelül 40 cm. hosszú galandféreg (pántlika-giliszta — *Taenia coenurus*), mely hasonló az emberben élőkhez. Testének mellső végén van az igen apró feje (*scolex*), melyen két horogkaszorú és 4 szívóka található (ezek a részek csak nagyítóval láthatók). Utána következik rövid, osztatlan nyaka s azután az egyes ízek, melyeknek száma 200—220. A nyak után következő első ízek igen keskenyek, a középsők négyzet alakúak s a test végén levők hosszukás négyszögűek. Az érett ízek, melyek tömve vannak petékkel, leválnak a féregről és a kutyából kijönnek. Ezek a kiürített ízek puha, húsos része csakhamar szétmálik, a benne volt peték pedig ezáltal kiszabadulnak s az esővíz és szél által nagy területen széthordatnak. *Juh- vagy szarvasmarha csak az esetben kaphatja a kergekórt, ha a legelőn a füvel együtt ilyen petéket vagy esetleg egész levált ízeket nyel le.* A gyomrába és beleibe jutott petékből rövid idő mulva kilép egy igen apró féregembrio, mely a gyomor vagy bél egyik véredényébe fúródik. A vér gyors áramlata magával ragadja a piczi kis embriót, mely mindaddig úszik a vérben, míg véletlenül az agyba, vagy gerinczagyba nem kerül, ahol azután letelepszik. Itt azután lasacskán hólyaggá alakul át, melynek belsejében számos (4—500) olyan fej (*scolex*) fejlődik ki, mint a milyent a galandféreg mellső végén láttunk. A hólyag nagysága változik a borsó nagyságától egészen a tyúktojás nagyságáig; ennek a hólyagféregnek a jelenléte az agyban, vagy néha a gerinczagyban okozza a kergekórt. Ha az elhullott juhok egyes részeivel a hólyagokkal megfertőzött agyat is adják eledelül a kutyáknak, akkor ezek beleiben megint fejlődik a galandféreg. Így tehát a kutyák a juhokat s ezek megint a kutyákat fertőzik meg. Mit tehetünk ez ellen a betegség ellen? Gyógyszerekkel semmire sem megyünk. A beteg állatokat operálni szokták, még pedig

úgy, hogy koponyájukat megfűrják (*trepanálják*) és az agyban levő hólyagot eltávolítják, mi által sok esetben a gyógyulás beáll. Rendkívül ajánlható a nyájnál levő juhász-kutyák számát lehetőleg redukálni s ez okvetlenül szükségeseknél arra ügyelni, hogy galandférgek ne legyenek, amit féregellenes szerek beadásával könnyen lehet elérni. Továbbá szigorúan kellene megtiltani, hogy a kergekórban elhullott juhok agyvelejét a kutyáknak eledelül adják s végre arra kellene ügyelni, hogy a rendes legelőkre idegen kutyák ne járjanak. Mindezen óvintézkedések által a kergekór nagyon apadna, bár egészen akkor sem szüntethető meg, mert a szóban forgó galandféreg a kutyákon kívül még a rókákban is él és ezek is, bár ritkábban, szintén megfordulnak a legelőkön.

Kohaut.

Érdekes eset. Devecserből a következő érdekes tudósítást vettük: »Folyó évi október hó elsején a Somló-Vásárhely melletti Lovas erdőben egy csinos 12-es szarvasbikát lőttem, melynek szarvából a jobb agancs-száron a jégág csaknem teljesen hiányzott, le volt törve, úgyszintén a bal agancs-száron levő jégágból szintén hiányzott egy kisebb darab, igen éles törési felülettel. Az agancsot haza hoztam és kipreparáltam. Rá két napra, azaz 3-án este, a szomszédos Gr. Eszterházy Ferencz úr tulajdonát képező Medgyes erdőben Vlassis László pagonyerdész úr egy szép 14-es bikát lőtt. A szomszédtságban lakván, jelen lehettem a szép állat kizsigelésénél és agancsának lemetszésénél. A műtétet végezve, a szarvas homlokán egy sajátszerű dudorodást fedeztünk fel, melyet jobban megvizsgálván, azt találtuk, hogy a felső bőrképlet alatt egy mozgathatlan keményebb tárgy van. A daganatot felmetszve, abból egy 5 centiméter hosszú agancs-hegyet vettünk ki, mely kétséget kizárólag pontosan reá illett a 12-es agancs csonka végére. Ez az agancsdarab másként nem kerülhetett a homlokcsontot megsértve a bőr alá, mint a szarvasoknak bögés idejében történt verekedése közben. Elképzelhető, mily rettenetes erővel kellett a két nem mindennapi, ritka példányú bikának összetűni, hogy a nagyon is kemény és vastag agancs hegyét az egyik a másiknak homlokcsontjába bele törje. Ezen verekedésnél is valószínűleg a harmadik vitte el a bögési pálmát, míg az öregek összeütöttek.«

Raák Gyula.

Szerkesztői üzenetek.

M. B. tanár úrnak. Tanulóknak való olcsó mikroszkópok is kaphatók intézetünkben, 25—30 frtért, 200-szoros nagyítással.

V. L. úrnak. Az osztrigáról a jövő számban fogunk írni. — Tengeri halászatunk még fejletlen; majd írunk erről is. — Zoológiai állomás még nincs ez időszert tengerpartunkon; talán lesz majd, ha nagyobb szabású akváriumot fogunk létesíthetni.

B. úrnak. A tárczát megkaptuk, köszönjük, közölni fogjuk; — de csak a nyáron.

Kérelem.

Fölkérjük mindazon tisztelt előfizetőinket, kik lapunk előfizetési díjával még hátralékban vannak, hogy azt most már annyival is inkább lehetőleg mielőbb beküldeni szíveskedjenek, mert különben lapunk kiadóhivatalánál a szokásos újévi üzleti zárlat alkalmával zavarok támadhatnak. Az előfizetési pénz (3 frt évenként) Dr. Lendl Adolf intézetének küldendő: Budapest, II. ker., Donáti-utca 7.

Az újév alkalmából felkérjük olvasóinkat lapunknak ismerőseik körében való szíves terjesztésére.

A Vad Vilámi Ideje Magyarországon.

Vad-fajok	Janár	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December
Szarvasbika	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Szarvasbika	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Dánbika	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Dánbika	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Ózsbak	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Ózsbak	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Zerga	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Zerga	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Mazal nyúl	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Sikat- és nyírfajdúk	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Sikat- és nyírfajdúk	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Császármadar	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Fácán	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Fagoly	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Tüzek	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Vad és szelíd galamb	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Vándor és vízimadarak (A kihalni hely kivételével)	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Éneklő madarak	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Seregélyek és verébek (Csak az éneklők és gyöngyöskék)	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Serte- és dudva	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Óregi nyúl stb.	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Rágadozó madarak	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Holló, varjú stb.	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Hajtó kutyával	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T

A gyár alapított 1865-ben.

SKABA KÁROLY H.

Budapest, Váci-körút 33.

Ajánlja dúsán felszerelt raktárát kiváló gondnal készült mindennemű

kézimunka sörétes- és golyós

fejvereinek, minden kaliberben.

Kaphatók még flóbert-fegyverek, revolverek és mindenféle vadászesszközök.

~* Nagy töltény- és löporraktár. ~*

A Parádi üvegyár raftára

Görög István

Budapest, Kossuth Lajos-u. 15.

Ujánl:

Hengerüvegeket, gyűjtőüvegeket,

mikroszkópi

tárgy- és fedőlemezeket stb.

Dús választék.

Kitűnő minőségben.

Ő cs. és kir. Fensége

JÓZSEF FŐHERCZEG

udvari szállítója,

Ő cs. és kir. Fensége

JÓZSEF AGOST FŐHERCZEG

kamarai szállítója

Ő kir. Fensége

FERDINAND BOLGÁR FEJEDELEM

udvari szállítója

és

Ő kir. Fensége

FÜLÖP-SZÁSZ-COBURG-GOTHAI

HERCZEG

szállítója.

Dr. LENDL ADOLF

műegyetemi magántanár, kép. középiskolai tanár, a m. nemz. muzeum volt tisztviselője, számos bel- és külf. egyesület tiszt., örök., választm. v. rendes tagja,

PRAEPARATORIUMA ÉS

TANSZERKÉSZITŐ INTÉZETE

BUDAPEST,

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Budapest, 1892: arany-érem.

Debreczen, 1894: elsőrendű állami érem.

Lelpló, 1894: díszoklevél.

Lemberg, 1894: elismerő oklevél.

Zenta, 1895: első arany-érem.

Moszkva, 1896: e. ezüst-érem.

Budapest millenniumi kiállítás 1896: 2 érem.

Lüdenscheid, 1897: ezüst-érem.

Brüssel, 1897: arany-érem.

Legmagasabb és magas elismerések.

A Vallás- és Közoktatási, a Földművelésügyi

Minisztériumok és

Budapest Székes Főváros Tanácsának

ajánlásai.

A Magy. Nemz. Museum és Európa elsőrangú múzeumainak szállítója.

Intézetünk vesz:

2-3 igen nagy medvét,

2-3 szép muflont,

nagy sasokat, keselyűket

és egyéb szárnyas és szörmes vadat,

de különösen:

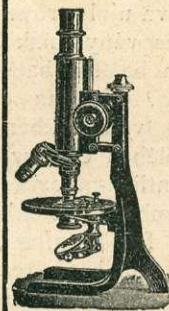
vadmacskát, vidrát, nyestet,

nyusztot stb.

Az állatok friss állapotban nyúzat-

lanul küldendők intézetünkbe.

Kérünk ajánlatokat.

Mikroszkópok

és

mindenféle

kézi nagyítók

kaphatók

intézetünkben.

Képes árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

Most jelent meg:

Dr. LENDL ADOLF

könyve

Az állatok kitöméséről.

Bő tartalommal, szakszerű útmutatásokkal, sok képpel.

✻ Ára 1 frt 50 kr. ✻

Megrendelhető intézetünkben.

Dr. LENDL ADOLF intézetében megrendelhetők:

Kohaut, A Magyarorsz. Madarak meghatározó könyve, 2 frt. — *Lakatos*, Természeti és Vadász-képek, 2 frt. — *Lakatos*. Vadászhit, kötte 2 frt. — *Lakatos*, Vadászati és Madarászati Emlékeimből, 3 frt. — *Lakatos* Magyarországon nappali orvmadarai, 1:50 frt. — *Thanhoffer*. A Mikroszkóp és alkalmazása, 3:60 frt.

Iskolai könyvtáraknak számlára küldjük meg e műveket, másoknak utánvétellel vagy a pénz előleges beküldésére.

~* A Természeti szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

1245.98. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.